

FNSiN

NOS

Nr 2 2017 Årgång 39

Medlemsorgan för Föreningen Natur och Samhälle i Norden

FNSiN grundades år**1973**

Ur föreningens stadgar:

”§2 Föreningen skall samla intresserade av natur och samhälle i Norden till allsidiga studier därav. Genom studieverksamhet, föreläsningar, exkursioner och publikationer skall Föreningen sprida kunskap om natur och samhälle med huvudinriktning på Norden. Föreningen är en religiöst och partipolitiskt obunden ideell förening.

§3 Föreningens huvudsakliga intresseområden är Danmark, Finland, Färöarna, Grönland, Island, Norge, Sverige och Åland samt områden med historisk eller annan anknytning till länderna i Norden.”

FNSiN samarbetar med Studieförbundet Vuxenskolan och med andra föreningar. FNSiN ingår i Förbundet för Ekoparken.

Läs mer på vår hemsida

www.fnsin.nu**Föreningens adress:**

c/o Erik Elvers
Illerstigen 28
170 71 Solna

Medlemsavgiften 2017

Fullbetalande medlem 160 kr
Ny dito efter 1/7 80 kr

Familjemedlemmar
(oavsett antal) 80 kr

Plusgiro: 67 01 50- 2
Medlemsavgifter och beställning av skrifter

e-post : info@fnsin.nu**FNSiN styrelse****Ordförande:**

Bente af Edholm
Fritiofsvägen 4
182 54 Djursholm
08-622 55 25; 070-4000199
bente.fnsin@gmail.com

Vice ordförande:

Soili Bisi-Ström
Fatburs Kvarngata 14
118 64 Stockholm
08-191252; 072- 9921669
soibis@outlook.com

Sekreterare:

Camilla Berg
Fredrikslundsvägen 14
168 34 Bromma
08-26 25 84
camilla_berg@spray.se

Kassör:

Eva Bolander
Tegelsmoravägen 11
748 42 Örbyhus
0295-61 312 ; 076-845 20 85
eva.bolander@telia.com

NOS redaktion:

Bente af Edholm
Soili Bisi Ström
Anders Schærström

Ansvarig utgivare :

Anders Schærström,
Kometvägen 49, 183 48 Täby;
08-758 30 03; 070-693 91 28
anders.schaerstrom@telia.com

Material till NOS skickas till:

nos.fnsin@gmail.com

NOS har ISSN: 0348-7970

NOS utkommer 4 ggr/år.
Manusstopp 1 dec/mars/juni
resp. sept.

Tryckt hos:

Ordgruppen/
Författares Bokmaskin

Övriga ledamöter:

Nina Bohigas
Dovregatan 14, lgh 1102
164 36 Kista
070-4547724
Nina_bohigas@hotmail.com

Eric Bolander
Tegelsmoravägen 11
748 42 Örbyhus
0295-61 312 ; 072-3181225
eric.bolander@telia.com

Lisbet Scheutz
Löjtnantsgatan 8A
115 50 Stockholm
073-9924125
Lisbet.scheutz@gmail.com

Lars-Olov Wallin
Södermannagatan 57
116 66 Stockholm
070-1714829
Lars-olov.wallin@home.se

Internet**www.fnsin.nu**

Webbansvarig:
Eva Bolander

eva.bolander@telia.com**Omslagsbilder:**

Framsida: En Jokkmokksren.
Rennaringen är den tredje största näringsgrenen i kommunen.

Baksida: Jokkmokks Nya kyrka,
ritad av Ernst Abraham Jakobsson, invigd 1889.

Jokkmokks Gamla kyrka från 1700-talet, en röd timmerbyggnad brann ned helt 1972, återbyggdes och invigdes 1976.
Alltså är den nya kyrkan äldre än den gamla.

Foto: ClaesGöran Ström

Våra böcker:

	normal	medlem
De goda ogräsen	75	50
Gotska Sandön	100	75
Kall ökensand	75	50
Spetsbergen	50	30
Tyresta	20	10
	(Porto tillkommer)	

Ordföranden har ordet

Nu är vintern redan på återtåg, men vissa dagar har det ändå varit möjligt att åka skridskor på de isar som fortfarande ligger kvar. Och vi kan med glädje se tillbaka på den lyckade föreningsresan till Jokkmokks vintermarknad som 11 deltagare genomförde under den första veckan i februari i år. De flesta av oss hann också med att besöka det kalla ishotellet i Jukkasjärvi och fick se de konstfulla väggarna skapade i snis" (en blandning av snö+is).

I Jokkmokk fick vi beundra de fina konstverken och hantverksprodukterna som var utställda bla. i Samernas utbildningscenter, tex. den fina broschen av rotträdar, slöjdad av Niká Pittja från Gällivare.

Rotbrosch (Vuoktarisku).

Niká Pittja i Gällivarekolten

I snön utanför Ajtte bjöds det på kockaffe över öppen eld. Det tyckte vi var trevligt.

När vi gick på guidad tur i Ajtte, det stora samemuseet, fick några också prova på att trumma på en shamantrumma.

Här ser vi landshövdingen S-E Österberg och försvarsmministern Peter Hultqvist flankerade av kommunalråden från Jokkmokk, Luleå, Arvidsjaur samt Älvsbyn.

Samtidigt med den traditionella vintermarknaden i Jokkmokk, så pågick i kommunhuset en försvarspolitisk konferens där Arktis var tema, arrangerad av RSF ett regionalt samverkansforum i Norrbotten, med deltagande av bla försvarsministern och representanter från försvarsutskottet. Många deltagare kom från Norrbotten och det fanns en bred uppfattning att intresset för Arktis har ökat, och att kunskapen om Arktis och det säkerhetspolitiska läget måste öka inom samhället. Behöver försvarsförmågan i norr stärkas?

Försvarsminister Peter Hultqvist, konstaterade att "Det sker en upprustning i Arktisregionen och en ökad övningsverksamhet, ...och det handlar om etablerande av nya baser och nya typer av missilssystem"...

Hur sårbart är samhället egentligen? Vad händer om elströmmen inte fungerar?

Någon nämnde att "preppers" har funderat på problemet. Vi kanske borde ha en studiecirkel om hur man gör för att få dricksvatten, om det nu skulle bli något slags uppehåll i elsystemet.

Föreningen Natur och Samhälle i Norden har väl redan sedan starten 1973 varit intresserad av sådant vi gemensamt skulle kunna utveckla i de nordiska länderna? Vi har ju fortfarande ett nära samarbete med våra nordiska vänskapsföreningar - och i sommar åker vi till Finland som ska fira 100-års jubileum.

Hälsningar från ordföranden Bente

Foto: Bente af Edholm

En unik järnåldersväg i Blekinge och flera andra

En het augustidag år 2015 blev en minst 60 år gammal dröm verklighet. Jag hade återvänt till Blekinge för att äntligen få gå en unik, 11 km lång förhistorisk skogsväg mellan Bräkne – Hoby och Ronneby. Min mor och hennes 10 syskon föddes och växte upp i Hoby. Storleken på familjen var vanlig i trakten vid den tiden. Min morfar var slaktare och barnen fick bo i byns vackraste snickarglädjehus, som han själv hade byggt. Det finns kvar ännu, sedan 1890-talet.

Hans yrke bidrog till att alla barnen överlevde under flera nödår. Det var vid denna tid blekingeförfattaren Harry Martinson såldes på auktion till lägstbjudande, i samma landskap. Som barn vistades jag ofta sommartid i Hoby och Ronneby. Detta är bakgrunden till denna historia.

Under 18 års inventering av fornlämningar i 11 av de 25 svenska landskapen har jag registrerat svårräknat många gamla vägar, vanligen övergivna. Oftast är dessa sk hålvägar, nedskurna i marken av fötter eller hjul, ofta flera parallella, och i anslutning till gravfält. De är i vissa fall av betydande längd. Det finns korta vägavsnitt med namn, som Jarlabankes bro, vilken dock ej är en bro i modern mening, utan en vägbank över sankmark.

Sommaren 1984 hände något unikt när jag inventerade längs Nyköpingsån, norr om staden, nära de senare upptäckta, likaså unika bronsåldersristningarna vid Oppeby. Genom gravfälten både söder och norr om ån leder en halv väg ner i ån. Just vid detta tillfälle hade man sänkt, nästan tömt, ån på vatten. Ingen tillfrågad Ortsbo hade någonsin upplevt detta tidigare. Vid halvvägen söder om ån står två vikingatida

Bild 1. Vägen före stigen

runstenar. Den ena nämner platsens namn: Släbro. Alldeles nedanför i ån syntes vid besöket tydligt den blottade stenbyggda Släbron från vikingatiden, eller tidigare. I mitten av stenpartiet är en stenfri ränna, kanske ett par meter bred, där man uppenbarligen släpat(!) båtarna under forntiden. Platsen är en av många jag inventerat och där guidade jag FNSiN för många år sedan. Jag har själv aldrig sett någon annan förhistorisk stenbro i Sverige. Lyckligtvis hade jag kamera med mig vid tillfället. Mitt foto i färg är publicerat i den stora boken "Viking og Hvidekrist" med tillhörande text.

I Norden, särskilt i Danmark, är flera, dock ej långa, vackert stenlagda vägar kända från äldre järnålder, någon t.o.m från yngre bronsålder, liknande romerska vägar. Nästan alla har lagts över sankar, låga mossar och har hittats vid torvtäkt. En sådan ligger i Tibirke på norra Själland nära min systers bostad. Den är 150m lång. Den kändaste vägen går ut till, och på, en liten holme i Borremose i norra Jylland. Holmen var en befästning redan under

bronsålder. Under äldre järnålder var holmen en by med många hus. Vid utgrävning där hittades tre närmast nakna mosslik, alltså offrade människor. Romaren Tacitus skrev mycket om germanernas människooffer. Jag hade till uppgift att berätta om Borremose vid en universitetsexkursion dit ca år 1975.

Flertalet kända forntida vägar i Norden är från vikingatid, ej stenlagda, men markerade med runstenar och andra resta stenar alldeles längs vägen, och gärna väl synliga gravar intill. Några kan vara långa och byggda av timmer och ris, numera dolda under markytan. De är troligen beordrade av centralmakten. I Sverige "talar" fler än 125 runstenar om att "göra bro", i Danmark och Norge bara ett fåtal. Som i Jarlabankes fall, och även språkligt, var dessa "broar" lika med vägbankar över sankar, korta terrängavsnitt.

De forntida vägarna följde naturligt lätt framkomlig terräng av alla slag, liksom djurens leder. Min gamla 3-betygsuppsats i arkeologi handlar om slutna fynd av främst järnföremål från yngre järnålder.

Fyndplatserna är spridda vid eller nära Härjedalens medeltida pilgrimsleder till Nidaros (Trondheim), vilka i fjällen ställvis är tydliga ännu. Sambandet i rum kan knappast vara en tillfällighet. I Dalarna och södra Norrland har jag registrerat stigar till gamla övergivna, avlägsna fäbodrar. De flesta är kända sedan åtminstone 1600-talet, nu oftast utan byggnader. Det finns knappast några andra platser i landet där man känner sig så förflyttad i tiden. Längs stigarna finns ibland, lokalt ofta, stora stenblock eller hållar med fäbodristningar, sk vilstenar. Sorgligt nog har den moderna skogsskövlingen till stor del utplånat dessa stigar. Det är tiden som dragit fram, även över fångstgropar och annat gammalt.

Den forntida huvudvägen genom Skåne och Blekinge har gått genom den förhistoriska bygden från väst till öst genom hela Blekinge, ca 10 mil, utom en mil, alltså mellan Hoby (= Bräkne-Hoby) och Ronneby. Dessa socknar är de fornlämningsrikaste i Blekinge, med t ex fem av de sju fornborgarna, och gravar från stenåldern. Denna "riksetta" kallas i gamla källor *Via regia* eller *Kungsvägen*. Det milslånga skogsavsnittet av denna huvudväg var under hela forntiden en obebodd vildmark, ett skogbeväxt bergsområde, kallat Hoby skog eller Vierydsplatån. Det delas på mitten av en mindre, men norrländskt strid å, medan Bräkneån i Hobybygden och Ronnebyån i sin bygd är större.

Vierydsån, liksom alla åarna i landskapet, rinner söderut från Småland ner till havet. Vid mynningen kvarstår en gammal vacker stenvalvsbro med två spann, ett populärt fotomotiv vid FNSiNs landskapsresa. Ån bildar även landskapets mittgräns med Bräkne härad och socken i väst, och Medelsta härad i öst med

Ronneby socken. Ronneby kommun består av Ronneby och Bräkne-Hoby socknar. Längs huvudvägen genom landskapet tillkom främst från medeltiden flera tvärgående vägar norrut till Varend i Småland. Skogen är alltså en allmänning och samtidigt en kulturgeografisk och språklig gräns mellan västra och östra Blekinge. Man kan jämföra med liknande gränser, t ex Kolmården.

När jag var barn var bara två fornlämningar i skogen kända, en liten stensättning och en då sk offersten. Vid den första fornminnesinventeringen för Riksantikvarieämbetet (Raä) åren 1969-1972 blev resultatet 18 forngravar på 14 platser, någorlunda jämnt fördelade längs den milslånga skogsvägen. På en berghäll i Hoby-delen går vägen tvärs över en väldig diabasgång i graniten med runliknande sprickor, en förment runristning. Den var det nuvarande Sveriges mest kända och äldsta omskrivna fornlämning i 700 år, från mitten av 1100-talet till mitten av 1800-talet, då naturvetare slutligen bevisade att det var en naturbildning. Diabasgången är en spricka i graniten, där magma under stort tryck pressades ut för ca 900 miljoner år sedan, alltså "något" äldre än runorna. Platsen heter Runamo, och Folke Wirén har utförligt beskrivit den nästan krigiska stämningen mellan de runpositiva danska professorerna och de runnegativa svenska.

Alla forngravarna i skogen verkar vara typiska för den äldre

järnåldern, i genomsnitt 2000 år gamla, kanske även från bronsåldern. Alla utom två är små flacka stensättningar, vanligen 3-5 m i diameter och 0,1-0,3 m höga. Fyra är 6-8 m stora, en är triangulär, en kvadratisk och tre oregelbundna, alla övriga är runda. Alla är övertorvade eller övermossade utom en med ren stenfyllning. Dessutom finns två s.k. offerstenar.

När man lämnar bygden i Hoby vidtar ett långt, flackt men högt beläget område med plana granithällar, flera kilometer där vägen slingrar sig fram. Efter någon kilometer dyker två forngravar upp på en håll. Först en liten, rund och flack stensättning med högt gräs i mitten (bild 2), för de flesta bara en naturlig tuva. Denna grav var en av de fyra undersökta år 1972, av alla 18. Den var uppbyggd av små stenar samt grus och sand, 5 cm ner uppblandad med träkol och sot. Direkt på

Bild 2 Grästuvan hitom enbusken är den första stensättningen.

Foto från "offerstenen" (bild 3)

berget därunder fanns brända människoben.

Inom synhåll på samma håll ligger (eller står) en av de nyss nämnda offerstenarna. Denna i landet upp till Piteå ovanliga, men i centrala Blekinge vanliga fornlämning, kallas av mina arkeologkollegor i

Blekinge ”stenblock på underliggare”. I Raä:s arbetsföreskrifter för inventering från 1969 kallas den ”sten, uppallad”. Den ger där ett enda exempel, givetvis från Blekinge. Det blocket är 1,8x1,4x1,1m stort, som vanligt vilande på tre stenar, 0,4-0,5m stora. Blocket intill ovan nämnda stensättning är 1,65m stort och de tre stödstenarna mot hällen är 0,4-0,8m stora (bild 3). Även denna undersöktes samtidigt, men som är vanligt fanns endast berghällen under. I senare tid har det dock gjorts fynd som bekräftar att det rör sig om gravar, bl a med ett litet lerkärl i en. Gravtypen går tillbaka ända till ca 500fKr och även in i bronsåldern dessförinnan. Så gammal är alltså vägen. Numera är ca 90 dylika kända i det lilla Blekinge, enligt min jämn-gamla kollega Thomas Persson, som vet mer än någon annan om Blekinges forntid. Vägens små stensättningar kan även förekomma under bronsåldern.

Bild 3 Den första offerstenen.

Ytterligare två små stensättningar längre fram undersöktes år 1972. Vid platsen med det sedan år 1757 bortglömda namnet Tipplehall (”hall” betyder häll på blekingska) omnämndes en hög som gränsmärke, kanske en av de båda gravarna. Båda var skadade, den ena av själva vägen, som ännu är körbar med bil. Båda innehöll brända ben. Den ena innehöll även en liten hartstätad svepask

av trä, nu tom efter den långa tiden i marken. Av fyndet att döma är gravan anlagd mellan bronsåldern och folkvandrings-tid. Alla tre stensättningarna återställdes efter utgrävningen.

Vid nästa lilla grav står ett av de båda ursprungliga Runamotorpen ännu kvar, det enda huset under dagens skogsvandring. Det är därför bilvägen över hällarna slutar där. Nu återstår bara den ursprungliga stigen. Man passerar snart platsen för ett sedan länge borttaget offerkast av ris och grenar. Platsen är benämnd ”Rundewärpe”, där någon omkommit.

Sedan är man framme vid den mystiska Runamohällen (bild 4), som korsas av stigen. Denna i Norden förr mest berömda, förmodade fornlämning, en väldig ”runristning”, är rikligt skyltad med flera informationstaylor. Den danske historieskri-varen Saxo Grammaticus lämnar ca år 1200 där det första skriftliga vittnesmålet över vägens existens och de förmodade runorna. En bild av dessa på ett kopparstick från år 1712 ur Erik Dahlbergs ”Suecia Antiqua”-verk är också uppsatt.

Alldeles efter Runamo finns de båda sista gravarna före Vierydsån, en liten stensättning och ytterligare ett uppallat block, 1,7m stort, på tre underliggande stenar, 0,5 – 0,75m stora. Som synes är alla tre ”offerstenarna” anlagda av lika stora stenar.

Nu lämnar stigen hällområdet och passerar delvis sumpig mark ner till Vierydsån och ”Landsbro”, som det står på en karta från 1650-talet. Halva sträckan är vandrad. Där den gamla bron fanns rastar jag, åter och badar i den strida ån. Jag upptäcker snart att kroppen är invaderad av fästingar. Det är vindstill. Termometern visar 27

grader.

På andra sidan ån är en liten glänta där den danske kungen Christian IV rastat för 399 år sedan (1618) på väg till Ronneby. Väster om ån är sju forngravar kända, nu återstår 11 efter bron. Alla där är vanliga stensättningar som liknar varandra. Jag lämnades av Thomas vid vägens början flera timmar tidigare. Jag får avstå från flera av de återstående forngravarna. Jag missar leden två gånger, men fortsätter med karta och kompass och hittar den igen. Den 18:e och sista gravan på leden ligger på det höga berget före byn Tärneryd, början på Ronnebybygden.

Jag hade känt att något skulle hända, kanske ett litet troll. Som barn fick jag inte gå eller cykla ensam i denna skog. Där kunde finnas troll, sa de vuxna. Och något hände också, som tur var inte mitt i skogen.

Forntidsvägens 11 kilometer är avklarade, nu återstår ca 4 ”civiliserade” dito till min inkvartering. Jag passerar den första gården och går över en bilväg in i en ovanligt tät och mörk skog, men ökar takten. Efter bara några meter fastnar höger fot i en uppstickande trädrot. Jag faller våldsamt med all vikt på min högra fel-ned och bakåtvända handled, med ansiktet mot marken. Blod rinner från två sår i pannan ner i ögonen och som tårar nerför kinderna. På den nyss passerade gården blir jag omplåstrad och körd till mitt rum söder om Brunshotellet. På natten svullnar och värker handleden mer och mer. På morgonen blir jag körd till vårdcentralen. Läkaren är övertygad om att handleden är bruten, och sänder mig vidare till lasarettet i Karlskrona. Ingen fraktur! Så slutade den skogsvandringen, men det tog lång tid att läka handleden.

Efter kung Valdemar och Saxo

var det tyst om forntidsvägen några hundra år. År 1586 rider en tysk köpman skogsvägen och berättar hur glatta och farliga hällarna är. Landsvägen var en allmän väg. Sådana var i äldre tid nästan bara ridstigar. Vägen genom skogen var den enda som fanns. Det fanns dock en annorlunda väg söder om Vierydskogen, nämligen en led till havs. Ett pärlband av små, låga öar längs kusten har forngravar från olika epoker. Landhöjningen här nere är bara ca en meter per årtusende.

På 1600-talet och stormaktstiden började det hända mycket med landets utveckling, bl.a. med kommunikationerna. Den äldsta kända kartan, odaterad, är från tiden före 1650. Den visar att skogsvägen är den enda vägen mellan Hoby och Ronneby. Men nästa karta från en kartläggning åren 1655-1658 visar både skogsvägen och en ny väg längre norrut. Denna är den nuvarande, 12 km långa "gamla" landsvägen mellan Hoby och Ronneby. Min mor brukade berätta att min morfar alltid for där med häst och vagn till marknaden i Ronneby för att göra affärer. Det blev många supar med de andra gubbarna, så när det var dags att åka hem sade han åt hästen att gå hem, medan han själv sov på vagnen. Hästen hittade vägen själv. På nästa karta från år 1684 finns skogsvägen ej längre markerad. Den är nu övergiven. Mellan de båda vägarna går idag motorvägen från år 1968.

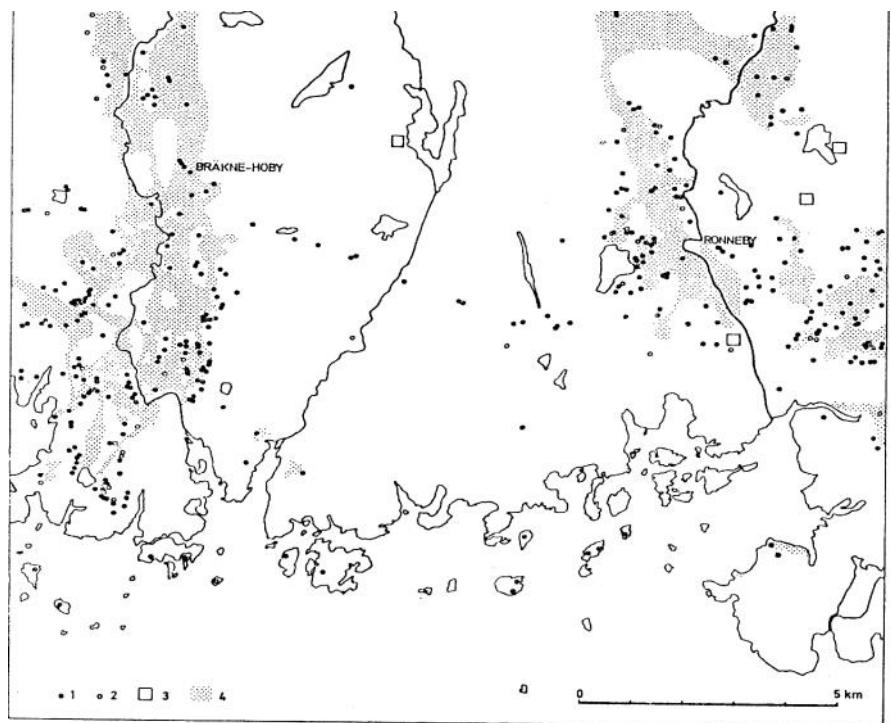
Efter våra milstolpar från 1600-talet och framåt, markerades i vissa delar i landet vägavsnitt efter längden av angränsande ägor, med fastighetsnummer, årtal mm på små resta stenflisor i vägkanten. Dessa kallas vägghållningstenar eller grusningstenar, och skulle ännu år 1969 ej registreras. Men med nya plogmaskiner har de flesta försvunnit i snabb takt,

och de återstående har därför blivit fornlämningar. Detta trots att flera bara är drygt 100 år gamla. Angränsande markägare var alltså skyldig att underhålla sin del av vägen. Övergivna gamla stenvalvsbroar vid nerlagda vägar har också blivit fornlämningar under senare år.

Alla gravarna längs vägen över Vierydsplatån är till typen från äldre järnålder eller äldre. Det ansågs att de få och små undersökningarna ej motiverade någon kol 14-datering. Omgivningarna är välinventerade utan spår av forngravar. En fornborg ligger tre kilometer norr om Landsbro, mitt emellan de båda bygderna. På kartan av Björkquist

och Persson efter deras inventering, syns artikelns pärlband av fornlämningar längs skogsvägen, och även på öarna längs kusten. Begravnings traditionen fortsatte av någon anledning ej under yngre järnålder. Som nämnts tidigare ville man att gravarna skulle synas av förbipasserande. Men man kan undra hur många som såg dessa små minnesmärken i urskogen. Jag har inget bra svar.

Hällen vid Runamo har inspirerat många danska och svenska skalder som diktat om platsen, tex Geijer och Tegné. Men hur och när uppstod traditionen för över 700 år sedan som Saxo Grammaticus har byggt på? Under striden om runornas äkthet 1833-1844

Karta

I dalarna på ömse sidor om Vierydsplatån utbreder sig den forntida bygden kring centralorterna Bräkne-Hoby och Ronneby. På ovanstående karta har alla kända fornminnesplatser från brons- och järnålder markerats. Varje tecken avser en fornminnesplats, ofta omfattande flera anläggningar. Fornborgarna, som ligger utanför den egentliga bygden, har särskild markering. Den förhistoriska vägen över högterrängen framträder genom ett pärlband av fornlämningar. Genom rösen och stensättningar på skärgårdens öar skymtar en annan transportväg – segelleden efter kusten. Teckenförklaring: 1. Fornminnesplats. 2. Osäkert fornminne. 3. Fornborg. 4. Åker och äng under den förhistoriska tidens senare del. Kartan upprättad efter Riksantikvarieämbetets fornminnesinventering av författarna

framkom det bl.a. till slut, att lokalbefolkning kände till flera diabasgångar med runliknande sprickor i trakten. Runstenar fanns ej när vägens gravar anlades, trots att runstenar med urnordiska runor är fler i lilla Blekinge än i något annat landskap. Den ståtligaste av dem alla står vid Björketorp några kilometer bort. På kung Valdemars och Saxos tid var runstenstiden över. Det är inte konstigt med intresset för hällen, då vägen går direkt över diabasgången. Alldeles intill står dessutom en av de här beskrivna blocken på underliggare, som man förr trodde var en offersten. Det har föreslagits att det kanske är platsen själv som är viktig, att Runamo är en uråldrig kultplats, som givit mystik åt de förmodade runorna. Runor var kända som tecken för hemlig kraft. De av danskarna påhittade runorna sades handla om det väldiga slaget vid Bråvalla hed ca år 750, omtalat i

Bild 4. Runamobällen med den förmodade runristningen

flera källor från Danmark, Island och Norge.

Text och foto: Kjell Linnér

Källor och litteratur:

Björquist, K-A och Persson, T: *Gambal lantz väg Kongs Lüden kallad. Särtryck ur Blekingeboken 1973.* (Kartan i min artikel med tillstånd av Persson.)

Wirén, F: *Historien om Runamo. Bräkne-Hoby. En bok om en blekingsk socken, 1962.*

Viking og Hvidekrist: *Norden og Europa 800-1200. Nordisk Ministerråd 1993. Med färgfoto av Kjell Linnér av förhistorisk bro, fig. 6, s.47, och text s. 47-48, 386.*

Linnér, Kjell: *Mitt forntida Blekinge. Efter FNSiNs landskapsresa, NOS 1-3, 2012.*

Kommentar till Kjell Linnérs artikel om Hågahögen i Uppland, i NOS nr 1 2017.

Kjell nämner att den 17-åriga Egtvedpigen begravdes i sin ekkista under våren (snarare försommaren) år 1370 f. Kr. "Hon hade en nyplockad blomma på bröstet, en röllika". Röllekan, *Alchillea millefolium*, är en eldgammal läkeväxt, som också användes flitigt i magi och trolldom och som smagivare i öl och brännvin samt i skönhetsmedel. Mycket har blivit skrivet om den, men jag väljer att citera Anemarta Borgen i Urtehagen på Knatten (Gyldendal Norsk Forlag, Oslo 1976):

"Den finnes omtalt og anbefalt som sårmeddel i de eldste egyptiske og kinesiske skrifter. Alla antikkens skribenter setter den højt og Homer skildrer den dikterisk som heltenes bote-

medel. Dioscorides, som var militærlege for de romerske legioner på Neros tid, kalte den soldaterurt og det var påbudt enhver soldat å ha den i sin personlige oppakning som førstehjelp. Selv etter at det i meddelalderen var opprettet feltapoteker, var den en nødvendig del av soldatens utrustning. Både germanerne og de nordiske vikinger kjente og brukte den på samme vis længe før de kom i kontakt med romerne."

"I Frankrike kaller de ofte ryllik for tømmermannsurt, fordi det var vanlig att tømmermennene hadde den i redskapskassen som førstehjelp om de skadet seg."

"*Egtvedpiken* i gravfunnet fra den eldre bronsealder ved Kolding i

Jylland hadde med seg meget rart i eikekisten sin, også en vel bevart ryllik fandtes. Den hadde bronsealderfolket for omkring 3000 år siden gitt henne med på reisen, til vern mot onde vetter." "Linné har en observasjon: 'Bondfolket bruka henne fornæmligast at lägga på sår. De bruka henne på öl, då han vil göra roligt gästedbud.'"

Ingegerd Hosinsky

Vinter på La Palma

December

Äntligen vinter!

Förra sommaren var lång, hösten kort och varm. Nu går temperaturen ner. Den 18:e november hade vi 23,4 grader på eftermiddagen, två dagar senare 11,2, men sedan steg temperaturen sakta igen till det normala fjorton-femton så här års. Nätterna är kalla. Jag skriver med hallvantarna på. Det började inte regna förrän i slutet av oktober men sedan mitten av november har det regnat varje dag i skurar med åska eller lite solsken emellanåt.

Det är en kort tid av vila i jordbruket. Höstens viktigaste sysslor är utförda: grisen är slaktad, vinet är skördat och jäser i karet, mandeln är under tak och skalad och apelsinerna börjar mogna. Mitt lilla äppelträd är fullt av röda äpplen. Getterna killar och jag vaknar vid de nyfödda killingarnas tunna men genomträngande bråkanden. Det finns färsk ost igen. Min granne Carmen kommer ofta över på morgonkaffe och har med sig av sitt överflöd: ost och nyskördad potatis och grönsaker. De hinner inte äta upp allt själva. Vi har firat San Martín (NOS 2005:1). Sommarens torra, dammgula gräs döljs av det nya gräset, som lyser smaragdgrönt. Hönsen går ute och pickar och gulorna blir nästan orangeröda. Kastanjeträden lyser i guldgult mot pinjeskogens roströda barr och de torra, nästan rostrosa ormbunkarna. Vinlövet är blekt citrongult, himlen intesivt blå, när det inte regnar. Den kyliga luften i ansiktet gör mig lite hög, euforisk.

Nässlorna utanför hönsgården är fingerslånga, som Linné skrev, och är färdiga att skördas. Glim-

men börjar bli stor nog att ätas i en omelett, "tortilla de collejas", som de gör i Madrid. Här heter glimmen rillabuey, oxhorn, samma art men ingen äter den.

Svampen dröjer, trots allt regn. Jag har haft tre föredrag om svamp i november men kunde inte visa några färska svampar utan fick nöja mig med bilder. Andra advent gick jag själv på ett föredrag om svamp med exkursion efteråt. Alltid lär man sig väl något! Unge Daniel talar bättre än jag och dessutom talar han sitt modersmål, men jag kan mera och håller språket på en lite lägre, inte så akademisk nivå, med tanke på att de flesta åhörarna inte är vana vid teoretiska studier. Det fanns inte mycket svamp än men tillsammans kunde Daniel och jag i alla fall tala om de som vi hittade. Det regnade lite grann men folk var entusiastiska och bad om mera.

Jag håller på med en enkel svampnyckel, som utgår från svamparnas form och växtmiljö. Den hann inte bli färdig till den här utflykten, men vi gör nog en ny utflykt lite längre fram när det finns flera arter och då kommer min nyckel väl till pass. Nu behöver jag inte spara på svampen i frysen utan äter kantareller och stensopp och allt annat gott från förra vintern och jag försöker lära folk att kantareller ska inte stekas i olja med tomat och vitlök utan bara i lite smör, inget annat. Först då kommer den fina smaken fram.

Svampboken som jag skrev är slut igen och förläggaren tänker inte trycka den mer, trots att det finns efterfrågan. Jag får ge den en ny titel och ändra den lite, så kanske något annat förlag vill ge ut den. Då ska jag ta med den nya, utvidgade nyckeln och foton, som snälla vänner har tagit. Om allt går väl, kanske den kan komma ut till

nästa höst.

Risken för Afrikavind och höga temperaturer är över och jag är lugnare. Hjärnan är sval och jag kan tänka igen. Det blir visserligen kallt inomhus, men det kan man klä sig mot. Jag har öppen spis i sovrummet och eldar brasa ibland. Det är tid att äta gott: nässlor och vilda örter till sallad och stuvningar, svamp och kastanjer i skogen. Hönsen värper och småfåglarna sjunger. I slutet av januari börjar mandelträden blomma. Det är gott att leva.

Ingegerd Hosinsky

Vi gallrar och arkiverar

Som vi redan har meddelat via e-måle till de medlemmar som vi når på det sättet kommer vi inom kort att lämna över mycket av föreningens dokumentation till Stockholms Stadsarkiv. Numera kan vi ju även spara digitalt och göra tillgängligt via hemsidan. Det har dykt upp fler tidiga medlemsutskick som nu ligger i pdf-form på www.fnsin.nu – intressanta vittnesbörd från de år då föreningen var nyfödd, snabbt växte och sprudlade av kunskapsörst, äventyrslust och idéer om expeditioner. I dessa samlingar finns dock mycket få fotografier. Den som har bilder från föreningens aktiviteter genom tiderna får mycket gärna lämna kopior till vårt digitala arkiv. Kontakta nätmästaren Eva Bolander om hur det ska gå till: 0295-61 312; 076-845 20 85; Eva.Bolander@telia.com. Om du undrar eller har synpunkter får du gärna höra av dig. *Anders Scharström*, 08 758 30 03; 070 693 91 28; anders.schaerstrom@telia.com.

Recensioner

Ingarö

Katarina Schoerner Carr m.fl. *Ingarö. Sällsambeter och strövtåg*. Columbus Förlag och Ingarö hembygdsförening, 2015. 175 sidor.

Ibland tänker jag att vi svenskar har blivit indoktrinerade med – nåja, präglade på – skärgården, oavsett var vi vuxit upp, mycket tack vare Evert Taube och Saltkråkan. Men om man kommer från någon annanstans blir man mest en tillfällig besökare bland och på öarna, och jag kan känna en stark längtan till detta särpräglade landskap utan att riktigt bli delaktig. Desto mera tacksam ska man vara för att ha någon bekant som bjuder dit, för goda båtförbindelser och för böcker som berättar.

En sådan, mycket välkommen, bok har Ingarö hembygdsförening nyligen publicerat om sin ö. Jag kan föreställa mig att det är ett enormt arbete som ligger bakom boken.

I 38 korta och lättlästa kapitel berättar boken om vardagslivet – notfiske, dagsverken, transporter och bakning. Den berättar om de olyckor som drabbat bygden: Rysshärjningarna 1719 (vars spår en av författarna, Mimmi Öberg, har visat oss i FNSiN), brand, pest och kolera. Den presenterar de tre godsens Beatelund, Lemshaga och Säby säteri. I stora drag är den kronologiskt ordnad från forntiden till 1900-talets sommarparadis. Ett kapitel ägnas åt öns ortnamn. Ett annat framhåller byggnader.

I hög grad handlar boken om människorna som bott på eller haft anknytning till Ingarö. Här möter vi gestalter som har satt spår i vår historia och kultur. Det är August Strindberg, Siri von

Essen, Marika Stiernstedt, Linnélärjungen Samuel Ödman och Axel Oxenstierna. Även Greta Garbo skymtar. Vi möter godsherrar och de lokala drivkrafterna, torpare, fiskare, handlare, men inte minst alla de okända – fosterbarnen, de fattiga och försvarslösa.

Boken är sannerligen frikostigt illustrerad. Det finns inte ett uppslag, nästan inte en sida, utan foton och andra bilder. Ett omfattande register underlättar.

Det finns en hygglig översiktskarta, men som utsocknes (och kartnörd) skulle jag gärna ha sett en något mer detaljerad vägledning för de strövtåg som boken lockar till. Emellertid finns det en hänvisning till en digital karta via Värmdö kommun.

Inte för att jag själv har sakkunskap för att bedöma bokens sakinhåll, men nog borde vi som gillar att upptäcka (gärna tillsammans) kunna få nytta och glädje av den här boken när vi planerar nya exkursioner.

Anders Schærström

Sandöflicka

Märta Fohlin: *Sandöflicka*, Norstedts (2016)

Den trettonåriga Leila bor på Gotska Sandön. Året är 1939. Stora förändringar väntar för världen och för flickan. Det är bakgrunden i Märta Fohlins bok Sandöflicka.

Vi som känner Gotska Sandön väl känner lätt igen platsmarkeringarna på ön – fyrbyn, Las Palmas, döda skogen och ryska kanonerna är självklara punkter i flickans personliga geografi. Men det är en annan ö än den vi

sommarbesökare blivit bekanta med. Det är Sandön före turismen, det är Sandön som får leveranser av förnödenheter och dagstidningar en gång i månaden. Omvärlden är avlägsen i både tid och rum.

Genom berättelsen råder en stämning av ensamhet. Föräldrarna finns i bakgrunden och Leila nämner dem, något förvånande, vid förnamn. Där finns också lärarinnan, fröken Jansson, som själv gett ut en bok om sina minnen från ön. Det finns andra som arbetar på ön, likaså andra barn, men de skymtar nätt och jämnt.

Det är en lättläst berättelse, förutsatt att man inte förväntar sig ett spännande yttre händelseförlopp. Här finns spänningen snarare under ytan, mellan raderna om man så vill. Barnet är på väg att bli tonåring. Hennes tankar sysslar med blodet som börjat rinna och vetskapen om att hon snart ska lämna ön för att gå i en annan skola men också med undran över föräldrarnas liv.

Det är inte lätt att skriva om barndomsminnen ur barnets eget perspektiv. Presensformen bidrar till att också läsaren känner den omedelbara, sensuella närheten till naturen, till sanden, skogen, vattnet, blommorna och fåglarna. Leila och ön tycks nästan smälta samman. Ändå är det knappast trettonåringens tankar vi möter, snarare den äldre Leilas minnen av dem.

Flera omständigheter i boken överraskar oss. Inte bara det abrupta slutet. Varför hjälper Leila inte sin mamma i hushållsarbetet? Varför ligger hon jämt och funderar på olika platser? Varför tittar de inte på skolan hon ska gå i när de besöker Gotland? Hon verkar inte fundera så mycket

över hur det kommer att vara att börja skolan där. Hon verkar mest blicka bakåt, inte framåt. Risken för ett stort krig skymtar. Hon själv står inför ett uppbrott. Märta Fohlins berättelse om Leila har ett vackert språk som på

några ställen tyvärr fläckas av små missar, som en redaktör borde ha rättat till, såvida vårt intryck nu inte bara beror på olika generationers språkbruk. I så fall är det nog knappast heller trettonåringens språkbruk 1939.

Som läsare blir man nyfiken på både Leila och författarinnan, som själv är född så sent som 1992. Hur står de i förhållande till varandra?

*Nina Bobigas
Anders Scharström*

Hur gick det?

Vinnare och förlorare i svensk natur

På Eriks initiativ blev det en extra programpunkt – ett besök på Riksmuseet. Kanske var det den kärva väderleken som gjorde att vi bara var två som följde med honom. Det var för övrigt mycket lugnt i salarna. Vi kunde i lugn och ro ta till oss vad Naturfotograferna presterat i form av högklassiga, ibland helt otroliga, bilder av 40 arter i den svenska naturen och fakta om hur de numerrätt har utvecklats. Gifter, klimatförändringar, utdikning och andra landskapsförändringar samt fiender och konkurrens – det är mycket en djurart har att kämpa mot.

Glädjande nog har de flesta av de presenterade arterna hämtat sig på senare år. Bävern, sångsvanen, kronhjorten, blåmesen och klockgrodan finns bland vinnarna. Starren och lärkan hör till förlorarna. Även fjällräven är illa ute.

Utställningen visas till och med 19 mars 2017. Fritt inträde.

<http://www.nrm.se/besokmuseet/utställningar/vinnareochforlorareisvensknatur.9003600.html>

Anders Scharström

Sandöflickan

Den nya boken *Sandöflickan* lockade fyra av oss att läsa och samlas för att diskutera. En recension blev det också – här intill.

Anders Scharström

Jokkmokks marknad

FNSiN-gruppen, som bestod av elva personer, sammanstrålade i Jokkmokk efter att ha tagit sig dit på olika sätt, några med natåg, några med flyg. Vi bodde i ”masslogi” på ortens högstadieskola, ett arrangemang som fungerade utmärkt. Vi fick eget klassrum där var och en kunde inrätta sig en vrå för sin madrass och sovsäck. Skolans elever ordnade frukosten och samlade på så vis pengar till en skolresa.

Den stora behållningen var väl inte att trängas med de täta massorna bland salustånden, fast det var imponerande att se hur många som lockats dit och hur pass stort hela evenemanget är.

Det mest minnesvärda var nog att få inblickar i samiskt liv förr och nu. På det fina museet Áitte kunde vi se inte bara utställningen utan också en dokumentärfilm från 1940-talet om nomadiskt liv då samt sju nya samiska kortfilmer. Några av oss var på två jojkkonserter, dels med mera traditionella tongångar, dels med elgitarrer och synt. Några fick en vaxts tillstånd att hastigt kika in på ett disco och se hur nästan hela den ungdomliga publiken var klädd i traditionell samisk klädsel. Vi såg massor av samiskt konsthantverk – vackert, smakfullt och användbart.

*Soili Bisi Ström
Anders Scharström*

Yngre medlemmar ur familjen Kubmunen som utförde en traditionell renraid varje dag på snöscenen.

Foto: ClaesGöran Ström

Program

TIDIG VÅRVANDRING I BERGIANSKA

Torsdagen den 20 april klockan 17.30

Vi samlas utanför koloniområdet Lilla Frescati - T-bana Universitetet. Härifrån går vi över Roslagsbanan och kommer in i Bergianska trädgårdens våtmarker. Den här gången skall vi inte bara njuta av alla sköna vårblommor utan även upptäcka att några av våra vanliga träd blommor så här tidigt. Och vilka blommor! Ni anar inte vad ni gått miste om tidigare vårar. Ingen föransmälning behövs.

Vid frågor kontakta Eva Innings tel. 070-4916714

RÅSTASJÖN

Söndag 23 april kl 11.00

Vi får en guidning vid Råstasjön, en av pärlorna i naturen i Stockholmstrakten, av medlemmar i Rädda Råstasjön. Solna hade planerat en långtgående bebyggelse vid den men planerna överklagades till och underkändes i högre instans efter ett ihärdigt arbete av bl a Rädda Råstasjön, Naturskyddsföreningen och WWF.

Samling vid tennishallen som ligger nordväst om sjön vid Råsta strandväg, nära korsningen med Sjövägen. Det finns parkeringsmöjlighet och busshållplats.

Bussförbindelser:

buss 505 från Solna Centrum kl 10.41 (mot Bagartorp), till Solna Tenniscenter kl 10.47

buss 505 från Ulriksdals Station kl 10.32 (mot Solna C), till Solna Tenniscenter kl 10.42, alt

buss 502 från Ulriksdals Station kl 10.47 (mot Solna C), till Solna Tenniscenter kl 10.53

Lunchrast under vandringen, medtag matsäck och gärna kikare.

Anmälan till Erik Elvers, e.elvers[a@]bredband.net eller sms 0738-526399 senast fredag 21 april.

I KOLERANS TID - FIKTION OCH FAKTA

En bok och en författare

Onsdag den 26 april, kl 18.

Studieförbundet Vuxenskolan, Hantverkargatan 12.

På 1800-talet spred koleran skräck i Sverige och 1857 var Blekinge ett av de län som drabbades värst. Fattiga pigor och änkor – sjukvaktorskor – utsågs att ta hand om dem som blev sjuka. En av dessa är Inga, huvudperson i boken *Sjukvaktorskan* som är en roman med faktaunderlag.

Guðrun Winfríðsson är född och uppvuxen i Mörrum. Hon har ett förflutet som redaktör och informatör, bl.a. på Folkhälsoinstitutet. Numera är hon författare och konstnär. *Sjukvaktorskan* är hennes andra roman.

Entréavgift 40 kr. Kaffe/te och smörgås ingår. Föransmälning önskvärd med tanke på planering av smörgåsar och möblering. Anders Schærström, anders.schaerstrom@telia.com; 070 693 91 28; 08 758 3003.

Samarrangemang med Studieförbundet Vuxenskolan.

VÅR KVÄLLSVANDRING I BERGSHAMRA

Fredag 5 maj kl 18.30

Den sedvanliga kvällsvandringen från Bergshamra Torg, längs Brunnsvikens norra strand, upp på Ulriksdalsåsen och ner till Slottsparken. God chans att vi får se backsipporna blomma. Kattuggla är tänkbar men tyvärr rätt osannolik. Ingen speciell matrast, men tag gärna med något att mumsa på medan vi går. Skodon för gångvägar och skogsstigar.

Samling utanför tunnelbaneuppgången Bergshamra

Torg (norra utgången stn Bergshamra, på Mörbylinjen) kl 18.30.

Föransmälning senast onsdag 3 maj till

Erik Elvers e-måle e.elvers@bredband.net eller tfn 0738-526399.

SKÖN SÖNDAG I SANDEMAR

Söndagen den 14 maj klockan 10

samlas vi på naturreservatets P-plats (alldeles vid busshållplats Svärdsnäsviken)

Vi fortsätter med traditionen att besöka Sandemar i maj för att få se de flesta av Stockholmsområdets vårblommor blomma, såsom kungsängslilja, majviva, mandelblom, Adam och Eva, desmeknopp mfl.

Om vi vill se fler blommor fyller vi bilarna och kör några hundra meter mot Dalarö. Där finner vi en liten P-plats varifrån det leder en stig in i reservatets östliga del. Här finner vi massor av kärrknipperot (dock i knopp), tätört, orkidén tvåblad och fler majvivor. Vi intar vår matsäck på eller vid bryggan, som ligger inom reservatet.

Vägbeskrivning. Med bil (gärna samåkning) Nynäsvägen avfart Dalarö. Åk cirka 15 kilometer mot Dalarö och sväng höger in på naturreservatets P-plats.

Alt. pendeltåg från Stockholms Central mot Nynäshamn klockan 9.04 Efter ca 25 minuter stig av vid station Handen. Byt till buss 839, som avgår klockan 9.44 Avstigning hållplats SVÄRDSNÄSVIKEN efter ca 20 minuter, klockan 10.07

Vill du veta mera kontakta Eva Innings

STOCKHOLM BYGGER

Ett kombinerat besök på Stockholmsmodellen med efterföljande vandring i Hjorthagen och Norra Djurgårdsstaden
Lördag 20 maj 2017

Vi samlas vid Kulturhusets entré på Sergels torg kl 11.30 för att tillsammans besöka Stockholmsrummet och se modellen över hur Stockholm växer. Efter besöket går vi gemensamt till buss 76 som för oss ut till Ropsten. Bussen kör genom fd Frihamnen och Värtahamnen. Vi vandrar genom Hjorthagen, Abessinien och längs Böcklingbacken ner till Norra Djurgårdsstaden samt de gamla gasklockorna.

Det blir tillfälle till fika längs vägen.

Vandringsledare:

Mats Gullberg, 070 5709247

TRÄDVANDRING I LÅNGBRO PARK

Och avslutning i Erikdalslundens koloniområde under blommande näsduksträd

Onsdagen den 31:a maj klockan 11

Vi samlas på busstorget vid Fruängens T-banestation. Därifrån går vi mot f.d. Långbro Sjukhus. I parken kan man finna i stort sett alla vanliga svenska träd i vacker miljö. Vandringen tar en till två timmar. Därefter återvänder vi till T-banan och tar ett tåg till Hornstull. De som vill se Sveriges kanske vackraste näsduksträd blomma tar buss nr 4 till Eriksdal. Härifrån är det cirka tio minuters promenad till näsduksträdet. I slänten under trädet med utsikt över Årstaviken intar vi vår picknick. Kanske har vi plockat perfekt mogna almfrön på vägen från bussen.

Har du några frågor – kontakta Eva Innings tel 070 491 6714 Ingen föransökan behövs

FINLANDSRESAN

Resan till Finland genomförs 4-11 juni. Färja till Helsingfors, rundtur Porkkala - Tammerfors - Borgå - Helsingfors under vilken 100-årsminnet av självständigheten uppmärksammas tillsammans med t ex besök i naturreservat och vid fornminnen. Resan är i princip fullbokad men om någon vill anmäla intresse (det kan ju bli något återbud) kan detta göras till Erik Elvers, e-mäle e.elvers[a]bredband.net, sms 0738-526399

BESÖK I MACKMYRA WHISKY-DESTILLERI

lördagen 17 juni

Vi åker från Bergshamra på morgonen. Vid vackert väder är det trevligt att äta en medhavd lunch efter vägen. Laxön vid Älvkarleby är ett trivsamt ställe att stanna till på, vid dåligt väder får vi fundera ut någonting annat. Vi fortsätter sedan till Mackmyra utanför Gävle, Sveriges första och största whiskydestilleri. Vi får en presentation av anläggningen och sedan en möjlighet att provsmaka deras produkter.

Mackmyra whiskydestilleri

Whisky-destilleritur kl 14.00 kostnad 150 kr

Våra kunniga whiskyguider tar med dig till destilleriet och guidar dig genom hela tillverkningsprocessen. Se hur vi gör svensk whisky med tradition och innovation i skön förening.

En kort promenad bort ligger vårt välfyllda skogslager. Här vilar våra fatägares personliga whiskyfat i väntan på att

mogna färdigt och bli unik svensk maltwhisky.

Pris: 150 kr per person

Whisky-provning 15.30 kostnad 245 kr

En vinnarwhisky i World Distillers Wizard Award var Mackmyra Reserve. I Whiskyprovningen – Småfatens magi får du prova flera av våra unika små 30-litersfat och lära dig mer om hur produkten "Mackmyra Reserve" skapades. Du får lära dig mer om det eleganta och det rökiga destillaten och hur de små 30-litersfaten påverkar mognaden och smaken. Du får också inblick i hur du kan skapa din alldeles egna whiskyresa och upplevelse med ett eget whiskyfat hos Mackmyra.

Pris: 245 kr per person Antal whiskysorter: 6 st.

Whisky-”provning” utan whisky kl 15.30 kostnad 125 kr

För er som inte vill dricka eller dofta på whisky finns möjligheten att delta på whiskyprovningen utan att dricka whisky. Den enda skillnaden är att vi inte ställer fram glas med whisky vid din plats. Perfekt för dig som vill delta utan att dricka alkohol men fortfarande vill lära dig mer om Mackmyra och vår whisky.

Pris: 125kr per person.

För alla aktiviteter på Mackmyra är åldersgränsen 18 år.

Anmälan görs genom att sätta in pengar på FNSiNs plusgiro 670150-2 senast den 5 juni och skicka gärna ett e-brev till eva.bolander@telia.com också. Ange om pengarna avser visning, provning eller både och. Vi samåker från Bergshamra eller annan lämplig plats. Berätta om du kan köra eller om du vill ha plats i bil. Vi delar på resekostnaden.

10.00 Avfärd från Bergshamra

14.00 Visning av Mackmyra

15.30 Whisky-provning

17.00 Hemfärd

SVARTLÖGA—ARBORETUM

Anmäl intresse för ett sommarbesök på : Arboretum Lassas Hagar på Svartlöga, lördagen den 1 juli ! Unik miljö och träd från hela världen, vid denna tid hoppas vi på utslagna näckrosor! Finns alla färger !

Vi reser gemensamt i privata bilar och parkerar i Furusund eller ev vid Bromskärs brygga. Till Svartlöga kommer vi med reguljärtrafik, Waxholmsbolaget. Besöket med guidning kostar 100:- / person, tillkommer båtbiljett t.o.r. samt bidrag till bensinkostnaden.

Lunch och fika medtages av var och en.

Anmälan redan nu så vi vet om vi ska boka eller senast till ullaersmark@gmail.com 1.6.2017

GOTSKA SANDÖN I SOMMAR

Sedan föreningen 1976 (!) första gången besökte Gotska Sandön är ö-resan ett årligt programinslag. Förutsättningarna har emellertid förändrats i flera avseenden. Pingsten, som en gång var långhelg, är inte längre det självklara tillfället. Det är länge sedan vi kunde få grupprabatt. Var och en kan nu boka resa och logi interaktivt. Men det är väl trevligt att göra sällskap.

När ska vi resa i år? Några av oss i föreningen lutar åt mitten av juni – eller rentav vid midsommar?. Då är blomningen riklig och fåglarnas häckning i full gång. Dessutom kan badtemperaturen ha nått en behaglig nivå. Men hög- och sensommaren har onekligen också sitt behag.

Hör av dig så snart du har funderat över saken till någon av oss, så kan vi försöka samordna oss.

Anders Schærström, anders.schaerstrom@telia.com; 070 693 91 28; 08 758 30 03, Erik Elvers, redband.net, 0738 526 399.

CYKLA LÄNGS GÖTA KANAL?

Nja, inte hela sträckan i ett svep, men ett stycke i Västergötland. Helena Fernholm och Börje Åhgren känner trakterna väl och menar att försommar eller sensommar är att föredra Under juli och början av augusti brukar det vara trångt på kanalbanken med alla cyklister. Det är trevligare om man kan cykla i bredd och snacka. Bilar slipper man ju så länge man cyklar utefter kanalen. Förslaget är att vi cyklar i vecka 33 eller 34.

Allra enklast är att köpa ett färdigt cykelpaket från Sjötorps Upplevelsecenter. På hemsidan (<http://www.cykelsemester.se/>) beskrivs olika paket. Det längsta paketet är på 4 dagar och går Sjötorp – Karlsborg ToR. Pris: 3790 kr inkl. cykel, boende och mat. Obs att själva kanalen endast sträcker sig mellan Sjötorp och Tåtorp. Mellan Tåtorp och Karlsborg cyklar man på mindre vägar och bilvägar söder och norr om sjön Viken. Främsta sevärdheten under färden är nog Forsvik med bevarad bruksmiljö och hjulångaren Eric Nordevall. Och så Karlsborgs fästning förstås.

Ett alternativ till cykelpaket är att endast hyra cyklar för 500 kr/4 dagar och på egen hand lägga upp rutt och boende. Kan vara ett alternativ för den som vill stanna längre. Då har man också möjlighet att förlänga turen genom att ta en sväng upp mot Tiveden, Uden och Skagern, innan man åker tillbaka till Sjötorp.

Intresserad? Kontakta Börje eller Helena tel. 046 – 12 00 67 eller helena.fernholm@telia.com

GEOCACHING

De finns där ute i terrängen – de gömda små skat-terna. Det lär vara småsaker, gåtor, ledtrådar till andra gömmor. De finns både i stadsmiljöer och i naturen. För att hitta platserna behöver man kunna söka upp de exakta koordinaterna med GPS, antingen i en separat mottagare eller i en begåvad mobiltelefon. Det skulle kunna bli ett annorlunda sätt att komma ut och vandra.

Jag har länge varit nyfiken på geocaching men har inte kommit igång. Har du erfarenhet av det eller är du nyfiken liksom jag, hör av dig till mig, Anders Schærström; anders.schaerstrom@telia.com; 070 693 91 28; 08 758 3003. Läs mer på Wikipedia eller på www.geocaching.com.

Saknar du FNSiNfo?

I en del fall har FNSiNfo inte kunnat skickas ut till alla på sändlistan därför att hotmail klassat den som skräppost. Kanske har vi varit allför flitiga att skicka! Men om du inte fått FNSiNfo på länge eller bara sporadiskt, titta i din skräppostlåda om den kan ha hamnat där. Har du bytt e-adress meddela den nya till eva.bolander@telia.com.

Digital-NOS: Om du hellre vill läsa NOS på nätet än i form av papperstidning meddela det till Eric Bolander, eric.bolander@telia.com

NOS i färg

Du som får NOS i pappersform vet väl att du kan få se bilderna i färg genom att hämta tidningen som pdf på föreningens hemsida, www.fnsin.nu.

NOS tipsar

DAGBOK FRÅN FRONTEN

Anita Lalander berättar

Onsdag den 12 april klockan 18

Studieförbundet Vuxenskolan, Hantverkargatan 12

Det sägs att utan kvinnornas insats under kriget hade Finland inte förblivit självständigt. Finlands Lotta Svärd-rörelse var i förhållande till landets storlek den största kvinnliga försvarsorganisationen i världen.

Dagbok från fronten är Majja Kitunens anteckningar från hennes tjänstgöring som lotta vid fronten under Vinterkriget och Försättningskriget. Hennes dotter **Anita Lalander** fick efter moderns bortgång hand om den handskrivna dagboken, lät översätta den till svenska och publicera den. Boken skildrar hur en av hundratusentals kvinnor upplevde krigets vardag under kanonmuller, vardagsarbete med matlagning åt utsvultna soldater, kamratskap och stunder av kärlek och längtan.

Föranmälan är inte nödvändig men önskvärd med tanke på möblering och fikaservering.

Kontaktperson: Anders Schærström, 070 693 91 28; 08-758 3003. anders.schaerstrom@telia.com

Föreningen Nordens Stockholmsavdelning i samarbete med Studieförbundet Vuxenskolan

VANDRING I ROSLAGEN, ca 10 km

Lördagen 6 maj samlas vi kl 9:30, vid Garns Ösby (Brottby)
Arrangör STF

Buss 676 från tekniska högskolan till Brottby trafikplats, byte till buss 665, ca kl 9:05 från Brottby till Garns Ösby.

Medtag matsäck för 2 raster.
Kostnad 20 kr.

Anmälan och frågor: Bengt Dahlbeck 070 491 2344
I samarbete med STF Stockholm NO och Össeby hembygdsförening.

NATTVANDRING I ROSLAGEN

Fredag 26 maj

Arrangör STF

Upplev försommar natten vid Tärnan området, medelsvår terräng.

Samling Brottby trafikplats ca kl 21:15

Buss 676 från tekniska högskolan till Brottby Trafikplats.

Matsäck för 3 raster.

Start kl 21:30, tillbaka ca 05:30

Tips: klä dig i ljusa kläder.

Kostnad 20 kr.

Anmälan och frågor till Bengt Dahlbeck
070 491 23 44

Enbart frågor: Mats Gullberg 070 570 92 47

